

עיון ראשון

פייר בורדייה (2005). **שאלות בסוציולוגיה**. תרגום מצרפתית: אבנר להב. הקדמה ועריכה מדעית: ז'יזל ספירו. תל-אביב: רסלינג, סדרת ליבידו. 242 עמודים.

ספרו של בורדייה, מחשובי הסוציולוגים של סוף המאה העשרים, יצא לאור בצרפת עוד בשנת 1984. בספר מועלות שאלות כגון: מהי הסוציולוגיה, מה צריך להיות תפקידה בחברה; מה הן שיטותיה, האם אפשר להציע הסבר סוציולוגי לתופעות אינדיווידואליות כמו טעם, או חולפות כמו אופנה; איך תורם בית-הספר לשעתוק של יחסי שליטה, ושאלות מרתקות נוספות. הספר הוא מבוא לסוציולוגיה של בורדייה ויכול לשמש גם מבוא לאלה הרוצים לדעת יותר על החשיבה הסוציולוגית במדעי החברה.

יהודה בר שלום (2004). **אידיאה של תיקון: יזמות חינוכית בחברה רב-תרבותית**. תל-אביב: הוצאת הקיבוץ המאוחד, קו אדום. 176 עמודים.

המחבר, ראש החוג לחינוך במכללה לחינוך ע"ש דוד ילין, מציג בספר תיאור אתנוגרפי של חמישה בתי-ספר שתלמידיהם מגיעים מתוך סביבה חברתית מפוצלת. הוא מצביע על הדרך שבה מורים ומחנכים בבתי-ספר אלה מעצבים אצל תלמידיהם זהות עצמית הפתוחה לקבלת האחר בצד פיתוח יכולות לימוד מרשימות. ד"ר בר שלום מתבונן בבתי-הספר "נווה שלום-וחאת אל סלאם", "ביאליק" בתל-אביב, "קשת" ו"קדמה" בירושלים, ובית-הספר הדמוקרטי בחדרה. הוא מציג את העשייה של כל בית-ספר בגישה נאראטיבית ובסיום הוא משווה ביניהם באמצעות מספר נושאים משותפים שעלו מתוך הנאראטיבים השונים.

אולה ברקביץ (2004). **אולי אנחנו בכלל משתגעים: מדריך השוואתי להתמצאות בקנאות**. תרגום: אברם קנטור. תל-אביב: הוצאת הקיבוץ המאוחד, קו אדום, סדרת אדום כהה. 112 עמודים.

ספרה של אולה ברקביץ משלב עיון בסוגיית הפונדמנטליזם הדתי – מוסלמי, יהודי ונוצרי – עם קטעי זיכרונות אישיים וגילוי נפשי, שילוב שאינו מופיע בדרך-כלל במחיצה אחת בספרות עיונית. היא דנה בשאלת אובדן האמונה בעידן המודרני, וחזרתה מחדש בצורות שונות של קנאות. המחברת מצרה על אובדן הערכים והמוסר של הדתות, ומצביעה על התפתחות היסטורית של האמונה הדתית הקנאית עד לימים אלה שלאחר ההתקפה על מגדלי התאומים בניו-יורק. הספר מצטיין בתכונה מיוחדת ומרתקת עבור קוראים ישראליים בהיות המחברת (שהיא שחקנית, מחזאית, סופרת ומסאית) גם יהודייה גרמנייה, שחלק מזיכרונותיה קשורים לקרוביה שחיו בארץ ולשנות ילדותה בישראל. הסיפור האוניברסלי של ברקביץ, שמתכוון ממילא להיות גם סיפור אישי מאוד, מקבל אצלנו נופך מקומי המגביר עוד יותר את ההנאה מקריאת הספר המיוחד והשנון הזה.

ג'וני גל (2004). **ביטחון סוציאלי בישראל**. ירושלים: הוצאת מאגנס. 160 עמודים.

מערכת הביטחון הסוציאלי משמשת בשנים האחרונות נושא מרכזי לדיון בשיח הציבורי בישראל. אולם, על אף חשיבותה של מערכת זו בהבטחת הכנסה לחלקים נרחבים של הציבור בישראל, בשלב זה או אחר של חייהם, ולמרות ההוצאה הציבורית הגדולה המיועדת למימון מערכת זו, אין בנמצא ספרות רבה הסוקרת את מרכיביה של המערכת והבוחנת את השפעותיה. ספר זה ממלא את החסר. פרקיו השונים מתמקדים באוכלוסיות היעד של מערכת הביטחון הסוציאלי – קשישים, אנשים עם מוגבלות, מובטלים, משפחות עם ילדים ומחוסרי הכנסה. בכל אחד מן הפרקים מוצגת התפתחות התוכניות המיועדות לנמנים עם האוכלוסייה הנדונה בו ונבחנים עיקרי התוכניות הקיימות על מאפייניהן, יתרונותיהן ומגבלותיהן. לפני הדיון בתוכניות המיועדות לאוכלוסיות הללו הקדים המחבר פרק שבו הוא מפתח מסגרת תיאורית ומבהיר את המושגים שהם חיוניים לדיון במערכת הביטחון הסוציאלי, ופרק הסוקר את התפתחות מדינת הרווחה בישראל מאז תקופת המנדט עד ראשית שנות האלפיים. פרק הסיום

של הספר מתמקד בהשלכותיה של מערכת הביטחון הסוציאלי בישראל לאור מטרותיה ובאמצעות השוואה בינלאומית. "ביטחון סוציאלי בישראל" יכול לשמש שער לעולם הביטחון הסוציאלי עבור סטודנטים, חוקרים, אנשי מקצוע והציבור הרחב.

חיים דורון ושפרה שורץ (2004). הרפואה בקהילה: משירות לעולים בנגב ועד לתחייתה של רפואת המשפחה. באר שבע: הוצאת הספרים של אוניברסיטת בן-גוריון בנגב. 264 עמודים.

שפרה שורץ היא היסטוריונית של הרפואה ושירותי הבריאות בישראל, חיים דורון הוא רופא ומומחה לבריאות הציבור ולמינהל רפואי. שניהם מאוניברסיטת בן-גוריון בנגב. הספר מספר את תולדות שירותי הרפואה הראשונית בישראל ומתמקד בהתפתחותה של הרפואה בקהילה במחצית השנייה של המאה העשרים. בספר מתוארים המחסור החמור של רופאים בכפרים, בקיבוצים ובאזורי הספר, השינויים הארגוניים והתחיקתיים שנעשו כדי להתגבר על מחסור זה, ותפקידה המרכזי של קופת חולים כללית במתן שירותי רפואה טיפוליים ומניעתיים באזורים מרוחקים מן המרכז.

יאיר לוי (2004). יש כלכלה אחרת, יש חברה אחרת: כלכלה חברתית ומגזר שלישי בעידן הגלובליזציה. רמת אפעל: יד טבנקין. 208 עמודים.

יאיר לוי, חוקר בתחום הקואופרציה והקהילות הכפריות השיתופיות, יוצא בספר זה נגד אינדוידואליזם וכלכלה חסרת מעצורים, העקרונות המנחים את המדיניות בישראל, ומציע במקומם ערכים קהילתיים, חיבור ל"אחר" ואמונה שניתן להשתחרר משעבוד החברה לכלכלה. המודל המנחה את המחבר הן תנועות שיתופיות שונות השוללות את עליונות המרכיב הכלכלי על-פני זה החברתי. בלבושו העדכני נקרא שיתוף זה "כלכלה חברתית" ובאירופה המערבית כלולים בו תשעה מיליון בני אדם בערך. המודל הקואופרטיבי עומד ביסודה של הכלכלה החברתית הזאת. המחבר טוען, שכדאי לאמץ את הגישה האירופית, לפיה הקואופרטיבים כלולים במגזר השלישי, כדי לחזק באמצעותם את המגזר כולו ובמיוחד את השפעתו על המערכת הכלכלית.

ארנסטו לקלאו ושנטל מוף (2004). הגמוניה ואסטרטגיה סוציאליסטית: לקראת פוליטיקה דמוקרטית רדיקלית. תל-אביב: רסלינג (ליבידו) סדרה לתרגום. 214 עמודים.

הספר הזה פורסם לראשונה בשנת 1985, וזהו תרגום של מהדורתו השנייה, שיצאה לאור בשנת 2001. ספרם של לקלאו ומוף, פרופסורים למחשבה מדינית מאוניברסיטאות אַקסו וְסְטמינסטר בבריטניה, נחשב טקסט מעצב בחשיבה התיאורטית הפוליטית של השמאל בשנים האחרונות. הספר מגדיר מחדש, תחת הכותרת "פוסט מרקסיזם", את יסודות הגישה המרקסיסטית, ומציע חשיבה רדיקלית סוציאליסטית ההולמת את המצב הדמוקרטי. הוא מאמץ תובנות של תנועות חברתיות חשובות, פמיניסטיות, אקולוגיות ותנועות שלום, כדי לתת תשובה לחשיבה הניאו-ליברלית המאפיינת את החברה המערבית. בספר מובאת הקדמה מבארת של ד"ר דני פילק, מאוניברסיטת בן-גוריון, והוא כולל גם את ההקדמה של המחברים למהדורה השנייה.

נדיר צור (2004). רטוריקה פוליטית: מנהיגים ישראלים במצבי לחץ. תל-אביב: הוצאת הקיבוץ המאוחד, קו אדום, סדרת אדום כהה. 268 עמודים.

נדיר צור, מן החוג למדע המדינה באוניברסיטה העברית בירושלים, מציע בספר זה גישה רב-תחומית להבנתה של רטוריקה פוליטית ולהבנת יחסי-הגומלין בין מונהגים למנהיגים בישראל. הוא מנתח את השפה והאמצעים השונים שבהם משתמשים מנהיגים במצבי שגרה ובמצבי לחץ. הספר כולל פרקים על מנהיגות פוליטית וממדיה השונים, ופרקים מרתקים על רטוריקה, הפעלתה, אמצעי השכנוע העומדים לרשות מנהיגים והקשר בין כל אלה ובין ה"אמת". כמו-כן, מוקדש מקום לדיון בשישה ראשי ממשלה בישראל, החל מדוד בן-גוריון, וכלה ביצחק שמיר, וברטוריקה הספציפית של כל אחד מהם במצבי לחץ.

אורית קמיר (2004). **שאלה של כבוד: ישראליות וכבוד האדם**. ירושלים: כרמל. 250 עמודים.

ספרה של אורית קמיר, מרצה בפקולטה למשפטים באוניברסיטה העברית, דן במושג הישראלי "כבוד". המחברת יוצאת מנקודת הנחה, שהמונח הישראלי-עברי "כבוד" אינו מסמן משמעות אחת, אלא הוא מסתיר בחובו מספר משמעויות נבדלות, שבעברית הן מילה אחת, ואילו באנגלית הן מובעות במילים honor, dignity, glory, respect. כלומר, כבוד האדם בישראל מכיל לפחות ארבעה היבטים שונים ונבדלים. אולם, מכיוון שבעברית אין הבחנה בין ארבע המשמעויות, הן גם אינן נדונות בחשיבה של דוברי העברית, המתעלמת מן המורכבות ומן הסתירות הנוצרות בתחום זה. הספר חושף, מנתח ודן במורכבות מרובעת זאת.

אורי רם (2005). **הגלובליזציה של ישראל: מקורולד בתל-אביב, גיהאד בירושלים**. תל-אביב: רסלינג, פטיש – סדרת מקור לביקורת התרבות. 266 עמודים.

המחבר הוא סוציולוג במחלקה למדעי ההתנהגות באוניברסיטת בן-גוריון בנגב. בספר מוצעת פרדיגמה של הגלובליזציה כפרספקטיבה חדשה להבנת החברה הישראלית. המחבר מזהה את השינוי שחל בישראל, מחברה מדינתית ריכוזית לחברת שוק מעמדית, ומחברה לאומית מגובשת למצבור של קהילות עוינות, ומחבר שינוי זה לשני הממדים המתנגשים ומשלימים של תהליך הגלובליזציה: עולמי מול מקומי וליברליות לעומת לאומנות, או מעצמת הייטק וכיבוש מדכא. המחבר מציג את הגלובליזציה של ישראל, היינו התפצלות התרבות הפוליטית כאן לשני מרכיבים מנוגדים ומשלימים: גלובלי ומקומי. טענתו: ישראל נמצאת באמצע הדרך בין חברה אורחית ליברלית ובין חברה אתנית לאומנית, והוא מוביל את הקוראים לחשוב על ההשלכות שיהיו לבחירה בכל אחד מכיוונים אלה.

Klaus Armingeon & Michelle Beyeler (Eds.) (2004). *The OECD and European welfare states*. Cheltenham, UK: Edward Elgar. 253 pages.

האיחוד האירופי, הכולל אחדות מן המדינות העשירות ביותר בעולם, מוציא הנחיות והמלצות למדיניות כלכלית וחברתית. העורכים שואלים, האם עצותיו בנושא מדינת הרווחה הן קוהרנטיות, והאם הן מתקבלות בידי מדינות מערב-אירופה החברות באיחוד. פרקי הספר עוסקים בהמלצות האיחוד האירופי ולמה שיושם מתוכן בארבע-עשרה מדינות במערב אירופה. המחברים והעורכים מגלים בפרק הסיכום ההשוואתי, שקיימת עקביות רבה בהמלצות, לעומת היכולת הנמוכה להוציאן אל הפועל.

Jeffrey M. Berry with David F. Arons (2003). *A voice for non-profits*. Washington D.C.: Brookings Institution Press. 210 pages.

אף-על-פי שארגונים ללא מטרות רווח ממלאים תפקיד חשוב יותר ויותר בהספקת שירותים ממשלתיים בסיסיים, בארצות-הברית הם מנועים, באמצעות חוקים פדרליים, מלהשתתף במאמצי השפעה ולובי על החקיקה, גם כאשר החקיקה האמורה משפיעה ישירות על לקוחותיהם. בשל כך, טוענים המחברים, נותרים הלקוחות הפגיעים של ארגונים אלה ללא ייצוג הולם במערכת הפוליטית. מצב זה עשוי לשרת את הממשלה, המפריטה באמצעות ארגונים אלה, את שירותיה, ומשתמשת הודות לכך במשאבי הידע, ההתלהבות, המסירות וגיוס הכספים שלהם. המחברים מנתחים את ההשפעה שיש להגבלות הממשלתיות על השתתפותם של ארגונים ללא כוונות רווח בתהליכי עיצוב מדיניות ומציעים דרכים לשיפור האיזון בין אחריות להשפעה, הקיים עתה בארצות-הברית. לקורא הישראלי זהו מבט מעניין על מערכת היחסים בין המגזר השלישי ובין המדינה בארצות-הברית.

Danny Burns, Colin C. Williams & Jan Windebank (2004). *Community self-help*. New York: Palgrave Macmillan. 163 pages.

מחברי הספר טוענים, שעזרה עצמית ועזרה הדדית אינן פעילויות שוליות בחברה, שהן נפוצות ביותר ויש לשקול ולייחד להן תחום שלישי נפרד של התארגנות חברתית וכלכלית – לצד המדינה והשוק. ההדדיות, שהיא התכונה העיקרית של עזרה עצמית, מומשגת בספר זה לא רק כמניע מרכזי של התפתחות חברתית, אלא גם כבסיס שעליו ניתן לבנות מדיניות חברתית מתקדמת. המחברים מסתמכים על כותבים מגוונים, החל מן הנסיך קרופוטקין וכלה בبن זמננו רוברט פטנאם. הם מציעים דרכים להזין ולעודד את העזרה ההדדית בקהילה, ומבקשים להכיר בה כחלק מן הזרם החברתי המרכזי וגם כאלטרנטיבה חברתית במקרים שיש בכך צורך.

Adalbert Evers & Jean-Louis Laville (Eds.) (2004). *The third sector in Europe*. Cheltenham, UK: Edward Elgar. 266 pages.

בספר זה נחקר המגזר השלישי באירופה – המלכ"רים וספקי השירותים החברתיים, וביניהם קואופרטיבים, ארגונים וולונטריים ומוסדות צדקה. המסגרת שהספר מאמץ מבקשת לראות במגזר השלישי מיזוג בין שני תחומים שנדונו עד כה בנפרד: "הכלכלה החברתית" של הקואופרטיבים והאגודות השיתופיות, והחברה אזרחית על ארגוני המתנדבים והמלכ"רים הכלולים בה. הספר דן ביחסים שבין מדיניות ציבורית, מדיניות רווחה והמגזר השלישי. המחברים מדגישים את תפקידה המרכזי של המדינה ומדיניותה הציבורית – כולל צעדים שננקטו ברמת האיחוד האירופי – להתפתחות המגזר השלישי.

David M. Fetterman & Abraham Wandersman (Eds.) (2004). *Empowerment evaluation principles in practice*. New York: The Guilford Press. 231 pages.

הערכה בגישה של העצמה היא שיטת ההערכה שהעורך הראשון, דייוויד פֶּטֶרמן פרסם בספר בשנת 1994. מאז היא נפוצה בקרב מפתחי תוכניות ומעריכים המעוניינים בהערכה מעצבת ומשתפת, המאפשרת לא רק דיווחיות ומיקוד בתוצאות, אלא גם בעלות של הקהילה, השתתפות דמוקרטית ובניית יכולות כחלק מן התהליך. זהו ספר ידידותי למשתמש, מפורט מאוד, הממחיש כל אחד מעקרונות השיטה בעזרת כותבים שונים. בספר נכלל גם פרק ביקורתי (מאת קאזינס), המבחין לראשונה בין שתי אסכולות של הערכה בגישה העצמה: זו הרואה בהערכה כלי מעשי וזו המשתמשת בהערכה בתור כלי לשינוי חברתי.

Ruth Lister (2004). *Poverty*. Cambridge: Polity Press. 238 pages.

רות ליסטר, פרופסור למדיניות חברתית במחלקה למדעי החברה באוניברסיטת לופורו בבריטניה, דנה בעוני כמושג רב-ממדי. היא פותחת בדיון על הוויכוח המתנהל בנוגע להגדרה ולמדידה של העוני בחברות המפותחות, וממשיכה בסקירה רבת-שכבות של המשגת העוני, כולל משמעותו והחוויה של החיים בו. המחברת אינה מסתפקת בחשיבה התיאורטית על הנושא. היא מוסיפה גם דיווחים מתוך החיים בעוני כדי להצביע על היבטים של חוסר אונים, השתקה ואובדן כבוד, שהם חלק בלתי נפרד מן העוני. ליסטר מצביעה על נזקי העוני לא רק במונחים כלכליים, אלא גם במונחים של הדרה חברתית החוסמת בפני העניים את האפשרות להיות אזרחים בעלי השפעה בחברה.

Martin Rein & Winfried Schmahl (Eds.) (2004). *Rethinking the welfare state: The political economy of pension reform*. Cheltenham, UK: Edward Elgar. 455 pages.

קובץ מאמרים זה דן בשינויים הפוליטיים-כלכליים של הרפורמה בקצבת הזקנה, באותן ארצות שנערכה בהן רפורמה כזאת. הספר מציע ניתוח של כל רפורמה, ומצביע על ראיות מוסדיות למידה שבה רפורמות אלה היו תוצאה של מדיניות הכוונה-מחדש של מדינת הרווחה לתמהיל פרטי-ציבורי. הספר מגלה מספר התפתחויות מפתיעות. למשל, שהשינויים שנעשו במערכות הפנסיה לא תמיד תואמים מודלים טהורים של מדינת הרווחה. מסקנתם של העורכים היא, שמבנה תוכנית הפנסיה עשוי להיות גורם חשוב למניעת הגידול בחוסר השוויון בקרב האנשים הזקנים, יותר מאשר התמהיל הפרטי-ציבורי שנחשב שובר השוויון העיקרי.

Marie Weil (Ed.) (2004). *The handbook of community practice*. Thousand Oaks: Sage Publications. 708 pages.

לראשונה לפנינו ספר מקיף על הפרקטיקה הקהילתית בעבודה סוציאלית, ההיסטוריה שלה והבסיס הרעיוני שעליו התפתחה ופרקים על שיטותיה: פיתוח קהילות, ארגון, תכנון, השפעה על מדיניות, שיטות פעולה פמיניסטיות ורדיקליות. הספר מציג את הידע העכשווי והמעודכן בפרקטיקה הקהילתית בארצות-הברית. אמנם העורכת והכותבים הם חוקרים ואנשי מקצוע אמריקניים, ובכל זאת מרביתו רלוונטית גם לישראל. הספר כולל שלושים-ושישה מאמרים על פרקטיקה, תיאוריה, מחקר והערכה, ובתוכם גם מאמרים הדנים בגלובליזציה ובהשפעותיה על העבודה הקהילתית בארצות-הברית. גישה של שחרור והעצמה, וכבוד למה שכבר קיים במקצוע, מעניקים לפרקים השונים של הספר ערך מוסף בשל החיבור של הגישות החדשות יותר למסורת ארוכת השנים של העבודה הקהילתית בעולם המערבי.